

АЛБАНСКИОТ АЛЕКСАНДАР МАКЕДОНСКИ

ДЕНОВИВЕ СЕ ПОСТАВУВА КОЛОСАЛНО СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈЕ НА ВЕЛИКИОТ ЃЕРГ КАСТРИОТ ВО "ШКУПИ", ШТО ЗА НЕКОИ СТРУКТУРИ НЕ Е БАШ РАДОСНА ВЕСТ. КОЈ БИЛ СКЕНДЕРБЕГ И ДАЛИ НЕГОВОТО ДЕЛО МОЖЕ ДА СЕ ТРАНСФОРМИРА ОД ФАКТОР НА РАЗЕДИNUВАЊЕ ВО ФАКТОР НА ОБЕДИNUВАЊЕ ПОМЕЃУ АЛБАНЦИТЕ И МАКЕДОНЦИТЕ?

Пишува: ВЛАДИМИР ЈОВАНОВСКИ

Kако се ближи 28 ноември, денот на поставување на споменикот на Скендербег во Старата скопска чаршија, така сè повеќе расте тензијата околу овој настан. И покрај општата позитивна клима, уште постојат отпори во некои македонски средини, кои веројатно се рецидив од социјализмот, кога името на славниот војвода беше синоним за "албанскиот иредентизам". Од друга страна, некои политичари го градат и менуваат сопствениот став кон монументот на Скендербег од дневнолитички побуди. Така, на пример, додека скопскиот градоначалник **Трифон Костовски** беше во добри односи со ВМРО и ДПА, кажуваше дека поставувањето на споменикот од страна на ДУИ-градоначалникот на Чайр **Изет Меџити** е нелегално. Кога ВМРО-ДПМНЕ му го сврте грбот, минаата седмица, а во присуство на Меџити, тој рече дека Скендербег е голема историска личност и дека неговата скулптура не треба да се политизира, за веќе оваа недела, кога виде дека и ДПА на Маврово притиснала во прилог на Ѓерг Кастроит, одново да го смени ставот и на Канал 5 да изјави: "Јас сум категорично против поставувањето".

И некои други субјекти се јавија со негативен однос кон Скендербеговиот постамент. **Коле Манев** од ДА во скопскиот Совет поставил прашање кој ѝ дозволил на Општина Чайр да поставува споменици, додека советникот на СДСМ **Иван Катаџиев**, историчар, рекол: "Наместо поставувањето на споменикот да има зближувачка улога, поставувањето на избраната локација ќе има раздвојувачка улога. Мислам дека не беше потребно брзање од страна на Чайр и оти можеше да се најде посоодветно место за споменикот". И од Управата за заштита на културното наследство изјавија дека ќе се оградат,

доколку министерот **Илиријан Бекири** даде согласност за подигање на тој меморијал.

■ БАЛША ЦРНОЕВИЌ Деновиве многу "копавме" по историографски материјали, со цел да го истражиме ликот и делото на Скендербег и најдовме на, за нас, изненадувачки факти. Низ повеќе цитати од научните трудови приопштени на научниот собир "600 години од раѓањето на Скендербег", одржан во МАНУ, ќе се обидеме да ги запознаеме нашите читатели со појавата на овој средновековен великан. Еден од првите стереотипи што ни се сруши беше оној дека Скендербег имал негативен однос кон Македонците. Напротив, како што пишува **Пета Деспоти**, "во средниот век не постоел албанско-словенски антагонизам, а словенските и албанските благородници биле дел од византиската

држава и воспоставиле цврсти роднински врски".

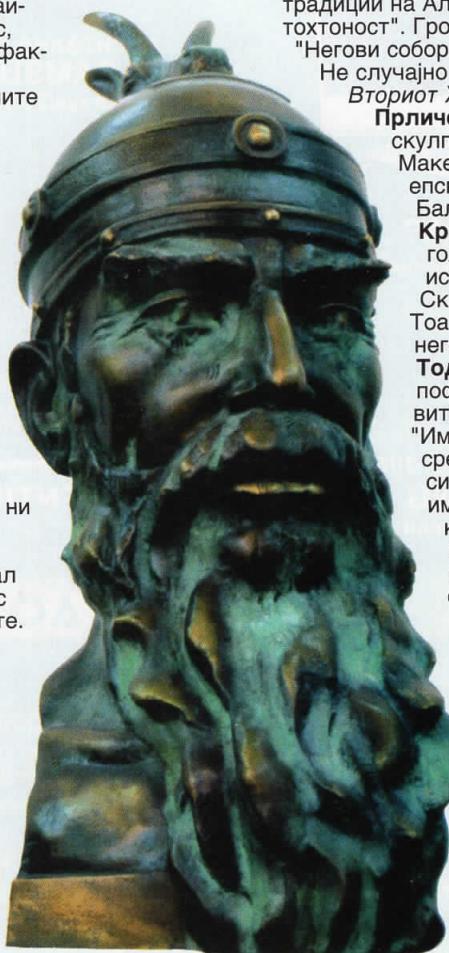
Во поздравната реч, првиот човек на МАНУ, проф. д-р **Цветан Грозданов**, истакнува дека Скендербег "настапувал како родољуб, за својот народ, против окупаторот, за државна независност, зачувување на домашните традиции на Албанците и нивната автотоност". Грозданов овде додава: "Негови соборци се Македонците.

Не случајно ќе го опева и **Вториот Хомер, Григор**

Приличев, а и денес добива скулпторски обележја во Македонија. Како што епската поезија на Балканот го велича **Крале Марко** како најголем јунак на XIV век, истото се однесува и на Скендербег како XV век. Тоа трае до денес". Ни неговиот колега **Гане Тодоровски** не штеди пофални зборови за вitezот од Дебарско.

"Името на Скендербег го среќаваме буквално во сите енциклопедии како име на прославен војсководец, национален херој на албанскиот народ и триумфален симбол на балканската хероика. Неговото дело е запаметено во европската историја како

широка синонимија на корав, системен и достоинствен отпор против надворешниот непријател, силен и надмоќен, чии војски настојуваат да ја освојат и потчинат Европа, а кои ќе

Скендербег и неговата сопруга
Доника на средновековни гравури

успеат да завладеат нејзин добар дел и да го владеат во проток од пет до шест векови", кажа во таа прилика поетот Гане Тодоровски. Во прилог на тезата за братството и единството што владеело меѓу Македонците и Албанците во времето на Скендербег, ќе приложиме еден пасус од анализата на **Драган Горгиеv**, "Населението во дебарската каза во XV век": "Бидејќи податоците го потврдуваат силното присуство на словенскиот и влашкиот елемент на територијата каде што се одигrale многу значајни битки за време на востанието на Скендербег, неминовно се наметнува заклучокот дека во востанието, покрај албанското, сигурно зеле учество и словенското и влашкото христијанско население".

ОРЕЛОТ И ЛАВОТ Со етничкото потекло на првиот албански кнез, принц, а подоцна и крал, се занимавале неколку дискутанти на научниот собир во

МАНУ. Но, истражувајќи **Бобан Петровски** се фокусирал на потеклото на Скендербеговата мајка. Тој наведува дека во делото *Генеалогија на Јован Музаки* (главешина на еден од главните албански кланови, соборец на Кастро), мајката на великиот ритер е ословена со **"Воисава Трибалда"**. Нејзиното родовско стебло е толку комплицирано, што ако влеземе во разгрнување на гранките, ќе се изгубиме и ние и вие. Само ќе напоменеме дека, според најважниот биограф на Скендербег и негов современик **Марин Барлети** (чие дело *Животот на епирскиот принц Георгиј Кастро* не е преведено само во Македонија), Воисава "била ќерка на еден од највидните Трибалски првенци, кој бил господар на Полог". Оваа одредница ги

мотивираше српските историчари да ја сместат Воисава во родословните таблици на српските династии **Немањиќ**, **Мрњавчевиќ** и **Бранковиќ**. Имено, во последната деценија на XIV век со Полог управувал некој си **Гргур**, за кого се смета дека бил поставен од **Волкашин**, татко на Крали Марко. Меѓутога, се занемарува фактот дека и Воисава и нејзиниот родител, а Скендербегов дедо, се именувани со етнонимот Трибали. А, познато е дека Трибалите се старобалканско племе кое живеело на овие простори пред доселувањето на Словените и дека се далечни предци на Власите.

Од друга страна, во документите Скендербег често се среќава како "крал на Епирците". На симпозиумот во МАНУ, германскиот научник **Оливер Јенс Шмит** се осврна на едно писмо на главниот дипломат на Скендербег, епископот на Драч **Паул Ангел**, во кое се предлага крунисување на Герг Кастро како епирски крал и негово прогласување за "нов Александар". Шмит за тоа вели: "Ангел подготвил и видлив симбол на балканското царство: фамозниот шлем на Скендербег претставува одлична копија на старата македонска круна. Ангел комбинирал различни нивоа на политичка комуникација: на Балканот сите знаеле дека Скен-

РАЗГОВОР

ИЗЕТ МЕЦИТИ, ГРАДОНАЧАЛНИК НА ЧАИР

СКЕНДЕРБЕГ ДА НЕ ОБЕДИНИ

Форум плус: Вие сте еден од главните реализатори на проектот за поставување музејскиот комплекс на Скендербег во скопската општина Чайр. Што претставува Герг Кастроиот за Албанците и какво е неговото значење за албанската историја?

Меџити: Во албанската историја постојат многу значајни личности, но само за ликот на Скендербег нема никакви разногласија меѓу Албанците. Околу оваа личност има неподелено мислење дека станува збор за главниот херој на албанскиот народ.

Некој од своите најтешки битки против султанот Мурат II, Скендербег ги водел во Македонија. Во историографијата бележит е неговиот бој кај Светиград (денешен Коџацик), а има податоци и за борби во околната на Струга, Тетово и Скопје. Егзистираат ли кај македонските Албанци некакви сеќавања за дејствувањето на Скендербег кои Македонците не ги знаат, а би требало да ги знаат?

Во последно време се јавуваат некои

нови вистини и информации околу тоа каде војувал Скендербег. Имено, од 25 битки, колку што тој имал со османлиите, во документарниот филм што е направен за него во САД дури 19 се реализирани на македонските простори. Неколку од нив се

Меџити: Скендербег треба да ги релаксира односите во Македонија

случиле и во градот Скопје и посебно се интересни не само за историчарите, туку и за воените стручњаци. Тоа е поради новите тактички методи кои Скендербег ги применел во битките за Скопје.

Меѓу некои македонски историчари се турка чудна теза - дека Скендербег бил Македонец! На пример, своевремено во *Време*, д-р Петар Поповски тврдеше дека тој не можел да биде Албанец, бидејќи Албанците по потекло биле Курди. Како ги коментирате овие негирања на Скендербеговото албанство и дали тие ги навредуваат чувствата кај Албанците?

Во однос на овие тврдења, дефинитивно станува збор за една тенденција да се повредат националните чувства на Албанците. Но, вообичаено е за големите историски фигури, како Скендербег, да постои намера за присвојување од различни народи. Таков е и примерот со **Наполеон Бонапарт**, да речеме. Меѓутога, аргументите во случајот на Скендербег

дерберг се идентификувал со **Александар Велики**; митот и сеќавањето на Александар биле живи меѓу народите на Балканот и Блискиот Исток. На второ ниво, тој открил дипломати во Европа кои биле свесни дека мајка му на Александар, **Олимпия**, била од Епир и дека Скендерберг би можел да биде наследник на епирско-македонските традиции: дека новото епирско царство, под водство на новиот Александар, би гарантирало триумф на христијанската кауза и безбедност на Балканот". Ова е само потврда на веке добро познатиот факт: Скендер е кратенка од Александар. Фамилијарниот грб на Кастриотите бил двоглав орел, но за једна битка на Александар-бег било напишано: "Лавот командуваше со лавови".

■ ОД МАТКА ДО КАРПАЛАК Прва задача на легендарниот Искендер била да ги здружи разединетите албански племиња. Затоа тој, како претставник на фамилијата Кастриот, се оженил со мома од фисот на Аријанитите, **Доника**. Постепено, сите племиња му се приклучувале на сеалбанскиот кнез и така во 1444 г. под негово раководство е формирана Лигата во приморскиот град Леша. Од тој момент, во наредниот четврт век, Скендерберг им пружил силен отпор на османлиските армии. За нас беше најзначувачки тоа што главнината од битките тој ги водел во Македонија! Почнувајќи од скопскотетовските села Свиларе, Ласкарци, Добарце, Групчин и Желино, преку познатиот бој за дебарски Светиград (денешен Коџацик), сè до неколку крвави битки во струшки Дримкол, воениот учинок на Скендерберг го засенува Илинденското востание. Неговите боеви дејствија во западно-скопската клисура се многу добро прикажани во трудот на **Абедин Кроси** *Битките на Скендерберг во Дервен*. Кроси го цитира спомениот

биограф Барлети кога опишува како Скендерберг го отепал командантот на аскерот **Дебре** капидан, кај с. Ларци (близу наплатната рампа на автопатот Скопје-Тетово): "Епирецот, кој од порано му имал фрлено око, го погоди точно во градите со копје и го прободе целиот". Кроси продолжува: "Дебре ја загубил главата кај Горен

Макета на споменикот во Скопје

Дервен, додека војската без нивниот капидан се распснала на сите страни. Во битката биле убиени 4.000 османлишки војници, а од епирската војска само 120".

Ваквите победи на бојното поле ги имаат описано некои од албанските историчари. На пример, **Веби Чемаили**, поранешен пратеник во Собранието, својот приказ *Борбите на Скендерберг во Полог* го завршува така: "Борбата на Скендерберг и обединувањето на албанскиот народ во неговата епоха ќе им служи како фундамент и на челиниците на нашето национално движење, поаѓајќи од Призренската лига до денес. Овој колос на нашата национална историја ќе остане како симбол на отпорот за неговите следбеници во борбата за ослободување и национално обединување на албанскиот народ (sic!), каде и да живее". Нешто понапред, со еден прилично остатар јазик, тој ќе напише: "Востанијата што се одвиваат во Албанија во времето кога владеајќи на Скендерберг, се заси-

лиле, особено по земањето на (брат му) **Станиша** од османската власт како заложник и обидот за негово асимилирање, женејќи го со турска девојка. Овие варварски дејствија за асимилација на други народи создале кај Скендерберг длабок духовен гнев, со многу психолошки трауми, но и кај младата албанска популација. Во такви тешки услови, албанските феудалци, кои не можеле да го трпат турското владеење, побарале од фамилијата на Кастриотите да испрати верни луѓе кај Скендерберг во Адиријанополис за да го повикат да се врати во Албанија и да ја продолжи борбата за ослободување од турскиот јарем".

Веби Чемаили тука го цитира германскиот истражувач **Петер Бартл**, чијашто солидна книга *Албанци* може да се најде и во скопските книжарници. Но, Бартл има поинакви видувања на "турското ропство" од тие на Чемаили. Во поглавјето за Скендерберг, Бартл заклучува: "500-годишното турско владеење во албанската историографија е забележано како лош период. Меѓутоа, во оправданоста на таквата оценка секако дека може да се посомневаме. Освојувањето на Албанија од страна на Турците никако не може да се мери со оние во Бугарија или Србија бидејќи Турците таму предизвикале гасење на високи средновековни култури. Во Албанија тоа не е случај. Во средниот век таму немало ни црковна организација, ниту државна традиција, ниту, пак, уметност или книжевност за кои би можело да се каже дека се албански. Благодарејќи на фактот дека голем дел од албанското население во текот на столетијата го примило исламот, Албанците имале значајна улога во историјата на Османлиското Царство. Во водечкиот воен, културен и политички слој Албанците биле застапени во мера која никако не била сразмерна на нивната сила", поентира проф. Бартл.

се јасни и нив ги потврди и МАНУ, кога лани, на 600-годишнината од неговата смрт, организираше научен собир. Таму беше недвосмислено потврдено неговото албанско потекло, што беше кажано и од многу значајни институции во светот, како и во самите историски податоци.

■ Кога го споменавте Бонапарта, можат да се чујат претпоставки дека и Наполеон бил Албанец по потекло. Сте чуле ли за тие тврденија?

Таквите тези не се реални и наликуваат на исказувањата какви што ги имаат Петар Поповски и Тодор Петров.

■ Во материјалите што беа објавени по конференцијата во МАНУ се скрекаа многубројни податоци за тоа дека голем дел од македонските Словени се при-

лучиле кон војската на Скендерберг. Можно ли е оваа историска фигура во иднина да се претвори во некаков симбол за македонско-албанското заедништво, наспроти досегашната практика тој да биде фактор на делби?

Зошто да не? Скендерберг војувал за европските вредности, војувал против Турската Империја којашто била окупаторска во тоа време. Војувал за сите народи на Балканот, но не само за нив, туку војувал и за европските народи, така што не случајно денес, речиси сите европски метрополи, почнувајќи од Рим, Париз, Женева, Брисел и други, имаат или плоштади со неговото име или, пак, споменици на Скендерберг. Оттаму, тоа што е ценето од страна на европските народи може да биде поттик и ние да возвратиме на ист начин. А, воедно, тоа да послужи и за релаксирање на

односите на Балканот и во Македонија.

■ Ајде уште еднаш да кажеме кој е авторот на споменикот и колку ќе чини?

Постапката за изградбата на споменикот - тоа дејцедно го тврдам - е една од најтранспарентните во Македонија. Имаше идеен конкурс на којшто конкурираа 23 кандидати од целиот свет (САД, Грција, Австралија, Албанија). Не беше лесно да се издвои кое решение е најдобро, но на крајот убедливо се одлучувме за господинот **Тома Томај Дамо**, кој бил асистент на **Одисеј Паскали**, градителот на споменикот на Скендерберг во Тирана. Неговата цена беше 120.000 евра, плус транспорт и постамент.

B.J.